

VI. MOŽNÉ PŘÍČINY PŘEŽITÍ ŘÍMSKÉHO VÝCHODU

Na Východě římské říše se také objevovalo velké množství problémů, i zde se antika transformovala ve středověk, byzantská říše však, třebaže ve značně zmenšené podobě, vytrvala až do r. 1453³⁰⁵. Příčiny toho, že přežila zánik římského Západu, nejsou určeny nijak přesně. Některé z možných důvodů této skutečnosti se nyní pokusíme uvést.

Východní části římského impéria zahrnovaly území, na nichž státnost a urbanizace, absolutistická moc vládců a polosvobodné postavení značné části obyvatelstva měly tisíciletou tradici a která tvořila jistou kulturní jednotu již od doby helénistické. Zdá se, že v důsledku vývoje tohoto období a působení staroorientálních tradic se na území Byzance vyvinul odolnější, respektovanější a trvalejší typ panovnického absolutismu a sakrality.

Tato území v důsledku předchozího historického vývoje tvořila z většiny královská půda (za dominátu císařské statky) nebo půda měst a udržely se tu i vesnické obcíny. Soukromé velkovlastnictví pozdně antického typu se nejvíc rozvinulo v Egyptě a Sýrii, a i když jej také jinde postupně přibývalo, přece jen nedosáhlo takových rozměrů jako na Západě říše. Menší zde tedy na konci antiky zřejmě byla i rivalita mezi soukromými velkovlastníky a státem.

Podle dostupných dat se tu nenacházelo tolik opuštěné půdy jako na Západě.

Města tu byla většinou dobře ekonomicky rozvinutá a lépe se dokázala přizpůsobit ekonomickým změnám pozdní antiky (restrukturalizací svého hospodářství).

Říše tu v době velkého stěhování národů bránila menší obvod hranic.

Z pozic, odkud římský Východ ohrožovali, i z jeho území se postupně stáhli Vizigóti, Vandalové a nakonec i Ostrogóti. Nezasáhli sem Alamani, Burgundi nebo Sasové a jen velmi krátkodobé potíže (r. 280) měla tato část římské říše s Franky (zato však Východ více znepokojovali Hunové, útočili na něj Peršané a Slované).

Hlavní obilnice Východu – Egypt – nebyla prakticky silnými „barbary“ ohrožována.

Panovnickému absolutismu tu až na krátkodobé výjimky nekonkurovala moc vojevůdců.

Císařova moc se prosadila i vůči církvi (**caesaropapismus**). Císař svolával ekumenické koncily, udržel si právo zasahovat do věroučných otázek, spolurozhodoval při obsazování vyšších církevních úřadů. Kánonům koncilů dodával obecnou platnost jejich potvrzováním vlastními zákony a korunu přijímal z rukou konstantinopolského patriarchy. Vzájemná součinnost obou mocí a vztah panovníka k církvi nám připomíná poměry ve franském státě, který rovněž dokázal dramatickou éru přechodu mezi antikou a středověkem přežít.³⁰⁶

305 Datum dobytí Konstantinopole osmanskými Turky.

306 Srov. J. BEDNAŘÍKOVÁ. O. c. Frankové a Evropa. Hlavně str. 153–157.